जेएसडब्ल्यू स्टील लि.

वि.

मुंबई पोर्ट ट्रस्टचे विश्वस्त मंडळ आणि इतर.

(२०२५ चे दिवाणी अपील क्रमांक ३१६९)

१४ फेब्रुवारी २०२५

[अहसानुद्दीन अमानुल्ला आणि
प्रशांत कुमार मिश्रा, न्या.]

विचारार्थ मुद्दा

उच्च न्यायालयाने दिलेल्या आदेशाच्या अचूकतेबद्दल मुद्दा उद्भवला ज्याद्वारे त्याने प्रतिवादी क्रमांक १ ला अपीलकर्त्याने न्यायालयात जमा केलेली रक्कम काढून घेण्याची परवानगी दिली आणि रिट याचिका निरर्थक म्हणून निकाली काढली.

हेडनोट्स

बंदर अधिनियम, १९०८ - कलम १४ - बंदराच्या हद्दीत नेव्हिगेशनमध्ये अडथळा आणणारे भग्नावशेष उचलणे किंवा काढून टाकणे - अपीलकर्त्याच्या जहाजातून संबंधित बंदरात लोह धातू नेत असताना उलटलेल्या प्रतिवादी क्र.३ च्या बार्जचे अवशेष काढून टाकण्यासाठी अपीलकर्त्याने ७० लाख रुपये जमा करण्याचे आवाहन केले - अपीलकर्त्याने प्रतिवादींना बार्जचे अवशेष काढून टाकण्याचा आग्रह धरण्यास मनाई करण्याची विनंती करणारी रिट याचिका आणि अशा भग्नावशेषाची किंमत म्हणून कोणतीही रक्कम जमा करणे - अपीलकर्त्याच्या प्रकरणात असे म्हटले आहे की हा कायदा संबंधित जहाजाच्या मालकावर उत्तरदायित्व ठेवतो आणि जहाजाचा मालक प्रतिवादी क्रमांक ३ होता आणि अपीलकर्ता नाही - उच्च न्यायालयाने प्रतिवादी क्रमांक १-मुंबई पोर्ट ट्रस्टला अपीलकर्त्याने न्यायालयात जमा केलेली रक्कम काढून घेण्याची परवानगी दिली आणि याचिका निष्फळ म्हणून निकाली काढली - शाश्वतता:

सर्वोच्च न्यायालयाचा अहवाल

आयोजित: टिकाऊ नाही - उच्च न्यायालयाने या विषयावर ज्या प्रकारे संपर्क साधला तो चुकीचा असल्याचे दिसून येते कारण एलआयएस खूप जिवंत होता, कारण कायद्याचा एक शुद्ध प्रश्न उपस्थित केला गेला होता की भग्नावशेष साफ करण्याची जबाबदारी कोणावर टाकायची होती - आक्षेपार्ह आदेशात या मूलभूत समस्येचा विचार केला गेला नाही - जेव्हा पूर्णपणे कायदेशीर मुद्द्यावर, अपीलकर्त्याने कायदेशीर आक्षेप घेतला आणि उच्च न्यायालयात प्रतिवादी क्रमांक १ ने मागणी केलेली रक्कम, उच्च न्यायालयाने कायद्याच्या प्रश्नाचे उत्तर देणे आवश्यक होते - वादग्रस्त तथ्यात्मक प्रश्नांचा समावेश असलेल्या कोणत्याही व्यायामाची आवश्यकता नव्हती - वेळेचा प्रवाह हा पद्धतशीर विलंबाचा परिणाम आहे, अपीलकर्त्याच्या कोणत्याही ढिगाऱ्यामुळे नाही - आक्षेपार्ह आदेश बाजूला ठेवला - प्रकरण त्वरित निकाली काढण्यासाठी उच्च न्यायालयाकडे परत पाठवले गेले - घटना

भारत – अनुच्छेद २२६. [परिच्छेद ६-९]

केस लॉ उद्धृत

तिरुपती बालाजी डेव्हलपर्स (पी) लिमिटेड विरुद्ध बिहार राज्य [२००४] **स.प.** १ **एससीआर** ४९४ **:** (२००४) ५ **एससीसी** १**;** *बी एस हरी कमांडंट विरुद्ध युनियन ऑफ इंडिया* [२०२३] ३ **एससीआर** ४३१ **:** (२०२३) १३ **एससीसी** ७७९ **;***केंद्रशासित प्रदेश लडाख विरुद्ध जम्मू आणि काश्मीर राष्ट्रीय परिषद* [२०२३] १२ एससीआर ६८ **:** २०२३ एससीसी **ऑनलाइन** एससी ११४० **- वर अवलंबून आहे.**

अधिनियमांची यादी

बंदर अधिनियम, १९०८

कीवर्डची यादी

बार्जचे अवशेष; भग्नावशेष काढून टाकणे; कॅप्स्ड बार्ज; उपसंरक्षक; जहाजाचा मालक; भग्नावशेषासाठी जबाबदारी; रिट याचिका निरर्थक होत आहे; कायद्याचा शुद्ध प्रश्न; वेळेचा प्रवाह; पद्धतशीर विलंब.

जेएसडब्ल्यू स्टील लिमिटेड वि.

मुंबई पोर्ट ट्रस्टचे विश्वस्त मंडळ आणि इतर.

यातून उद्भवणारी केस

दिवाणी अपील कार्यक्षेत्र: २०२५ चे दिवाणी अपील क्रमांक ३१६९

मुंबई उच्च न्यायालयाच्या १३.०८.२०२१ रोजी १९९६ च्या डबलू क्र. २१२७ मध्ये दिलेले निकाल आणि आदेश

पक्षांसाठी हजेरी

अपीलकर्त्यासाठी निवेदन:
हुजेफा अहमदी, वरिष्ठ अधिवक्ता, महेश अग्रवाल, ऋषी अग्रवाल, आंचल मलिक, कामाक्षी सहगल, रोहन शर्मा, ई. सी. अग्रवाल.

प्रतिवादींसाठी ॲडव्होकेट:
अभिषेक पुरी, सुरभी गुप्ता, साहिल ग्रेवाल, श्रीमती रीता दीवान पुरी, पी. एन. पुरी, अपूर्व शुक्ला, पुनीत चहर, सुश्री प्रभलीन ए. शुक्ला.

सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय/आदेश

हुकूम

अहसानुद्दीन अमानुल्ला आणि प्रशांत कुमार मिश्रा, न्या.

अनुमती मंजूर आहे.
पक्षकारांचे विद्वान वरिष्ठ वकील ऐकले.

पार्श्वभूमी:

2 अपीलकर्ता आक्षेपार्ह आदेशाद्वारे व्यथित आहे, ज्याद्वारे उच्च न्यायालयासमोर दाखल केलेली रिट याचिका क्र.२१२७/१९९६ निकाली काढण्यात आली. उच्च न्यायालयाने नमूद केले की या रिट याचिकेत प्रामुख्याने खालील सवलती मागल्या आहेत:

> '(अ) *या सन्माननीय न्यायालयाने भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद २२६ अन्वये प्रतिबंधाची रिट किंवा प्रतिबंधात्मक स्वरूपात किंवा इतर कोणत्याही योग्य रिट, आदेश किंवा निर्देश*

सर्वोच्च न्यायालयाचा अहवाल

जारी करण्यास आनंद होईल, ज्यामध्ये प्रतिवादींना याचिकाकर्त्यांना सत्यमचे अवशेष काढून टाकण्याचा किंवा त्या दृष्टीने कोणतीही पावले उचलण्याचा आग्रह धरण्यास प्रतिबंध केला जाईल आणि / किंवा अशा अवशेष काढण्याचा खर्च म्हणून कोणतीही रक्कम जमा करण्यास मनाई केली जाईल;

(ब) प्रतिवादी, त्यांचे नोकर आणि एजंट यांना याचिकाकर्त्यांविरूद्ध कोणतीही पावले उचलण्यापासून रोखण्यासाठी आणि याचिकाकर्त्यांना मुंबई पोर्ट ट्रस्ट आणि त्याच्या पाण्याच्या सेवांचा लाभ घेण्यापासून रोखण्यासाठी, मातृ जहाजातून धरमतर जेट्टीवर हलविल्या जाणार् या लोह धातू असलेल्या बार्जेसचे सुरक्षितपणे हस्तांतरण करण्याच्या उद्देशाने;'

3 रिट याचिका उच्च न्यायालयाने खालील अटींमध्ये निकाली काढली आहे:

'(१) आम्ही प्रतिवादी क्रमांक १ मुंबई पोर्ट ट्रस्टला याचिकाकर्त्याने या न्यायालयात जमा केलेली रक्कम आणि पक्षकारांच्या अधिकारांचा आणि युक्तिवादाचा पूर्वग्रह न ठेवता जमा केलेल्या व्याजासह पैसे काढण्याची परवानगी देतो;

(2) यात वादग्रस्त तथ्ये आहेत आणि याचिका आता निष्फळ ठरली आहे, याचिकाकर्त्याने प्रतिवादींविरूद्ध रु.७०,००,०००/- च्या परताव्यासाठी / वसुलीसाठी खटला दाखल करण्यास मोकळे केले जाऊ शकते. प्रतिवादी क्रमांक १ मुंबई पोर्ट ट्रस्टच्या पुढील रकमेची वसुली करण्याचे उपाय, जर काही असतील तर ते देखील खुले ठेवले आहेत;

(3) रिट याचिका आणि प्रस्तावाची नोटीस उपरोक्त अटींमध्ये निकाली काढली जाते. खर्चाबाबत कोणताही आदेश दिला जाणार नाही.'

<u>सबमिशन्स:</u>

जेएसडब्ल्यू स्टील लिमिटेड वि.

मुंबई पोर्ट ट्रस्टचे विश्वस्त मंडळ आणि इतर.

4 अपीलकर्त्याच्या विद्वान वरिष्ठ वकिलांनी सादर केले की या प्रकरणाचा गाभा हा आहे की अपीलकर्ताप्रतिवादी क्रमांक ३ (मेसर्स शिवम इंजिनियर्स) च्या बार्जचा ('सत्यम') अवशेष काढून टाकण्यासाठी शुल्क देण्यास जबाबदार आहे की नाही, जो अपीलकर्त्याच्या जहाजातून संबंधित बंदरात लोह धातू आणताना उलटला. विद्वान वकिलांनी या न्यायालयाचे लक्ष १९.०४.१९९५ रोजी प्रतिवादी क्रमांक १ च्या तत्कालीन उपसंरक्षकांनी जारी केलेल्या नोटीस/संप्रेषणाकडे वेधले, ज्यामध्ये स्पष्टपणे असे म्हटले आहे की[1] भारतीय बंदर अधिनियम, १९९८ च्या[2] कलम १४ (१) अंतर्गत अधिकारांचा वापर केला जात आहे आणि अपीलकर्ता (त्याच्या तत्कालीन *अवतारात* 'मेसर्स निप्पॉन डेनरो इस्पात लि.') *ला 'निर्धारित* कालावधीत हा अवशेष उंचावला किंवा काढून टाकण्यात आला आहे याची खात्री करण्यासाठी पुरेशी सुरक्षा म्हणून रु.७० *लाख जमा करण्याचे*[3] *आवाहन करण्यात आले*'.[४] हे सादर केले गेले की अपीलकर्त्याने रक्कम जमा केली असली तरी, कायद्याच्या

---

1 **१४.** ***बंदराच्या हद्दीत नेव्हिगेशनमध्ये अडथळा आणणारे भग्नावशेष उंचावणे किंवा काढून टाकणे****:*— *(१) जर कोणतेही जहाज कोणत्याही बंदरात अशा प्रकारे खराब झाले, मानक असेल किंवा बुडले असेल की त्याच्या कोणत्याही नेव्हिगेशनमध्ये अडथळा येईल किंवा अडथळा येण्याची शक्यता असेल, तर संरक्षक जहाजाच्या मालकाला नोटीसमध्ये निर्दिष्ट केलेल्या कालावधीच्या आत जहाज उचलणे, काढून टाकणे किंवा नष्ट करण्याची सूचना देईल आणि समाधानासाठी अशी पुरेशी सुरक्षा प्रदान करेल संरक्षकाने हे सुनिश्चित करण्यासाठी की जहाज उपरोक्त कालावधीत उचलले जाईल, काढले जाईल किंवा नष्ट केले जाईल:*

परंतु अशा प्रकरणाची परिस्थिती आणि नेव्हिगेशनमधील त्याच्या अडथळ्याची मर्यादा लक्षात घेऊन संरक्षकाने आवश्यक वाटेल अशा कालावधीपर्यंत असा कालावधी वाढविला जाऊ शकतो. xxx'

2 २ यापुढे 'कायदा' म्हणून संबोधले जाईल.

3 ३ कायद्याच्या कलम **१४**(**३**) अंतर्गत, जे खालीलप्रमाणे आहे:

*'(**३**) उपरोक्त खर्च आणि पुढील रक्कम मालमत्तेच्या विक्री-उत्पन्नातून संरक्षकाला देय असेल आणि उर्वरित रक्कम वसूल केलेल्या मालमत्तेस पात्र असलेल्या व्यक्तीला दिली जाईल, किंवा, जर अशी कोणतीही व्यक्ती प्रकट झाली नाही आणि शिल्लक असल्याचा दावा केला नाही, तर कोणत्याही व्यक्तीला त्याचा हक्क स्थापित केल्यानंतर व्याज न देता देय म्हणून ठेवीत ठेवली जाईल:*

परंतु त्या व्यक्तीने विक्रीच्या तारखेपासून तीन वर्षांच्या आत आपला दावा केला आहे.'

४ निर्धारित कालावधी 30 दिवसांचा होता.

सर्वोच्च न्यायालयाचा अहवाल

कलम १४ (१) मध्ये संबंधित जहाजाच्या मालकावर जबाबदारी असल्याने ती जबाबदार आहे की नाही हा प्रश्न होता आणि मान्य आहे की, सध्याच्या स्थितीत, जहाजाचा मालक प्रतिवादी क्रमांक ३ होता आणि अपीलकर्ता नाही. पुढे असा युक्तिवाद करण्यात आला की उच्च न्यायालयाने रिट याचिका चुकीच्या गृहितकावर निकाली काढली की ती निरर्थक झाली आहे आणि पक्षकारांकडे (अपीलकर्ता आणि प्रतिवादी क्र.१ इंटर-से) पुढील रक्कम वसूल करण्याचा उपाय आहे, जो खुला ठेवण्यात आला होता. हे सादर केले गेले की एकदा कायदा स्पष्ट झाला की भग्नावशेष किंवा ते काढून टाकण्याची जबाबदारी कोणावर आहे हे स्पष्ट झाले की, अपीलकर्त्याला त्याच्या खर्चासह लादले जाऊ शकत नाही. शेवटी, असा आग्रह करण्यात आला की प्रतिवादी क्रमांक १ च्या बाजूने उच्च न्यायालयाच्या पूर्वीच्या आदेशानुसार अपीलकर्त्याने जमा केलेले रु.७० लाख (जमा केलेल्या व्याजासह) रोखण्याचे पुढील निर्देश कायद्याने पूर्णपणे अन्यायकारक आहेत.

5 *याउलट,* प्रतिवादी क्रमांक १ च्या विद्वान वकिलांनी सादर केले की उच्च न्यायालयाने केवळ २० वर्षे उलटून गेल्यामुळे हा मुद्दा बंद केला आहे. हे अवशेष आधीच साफ करण्यात आले आहेत, असे सादर करण्यात आले. विद्वान वकिलांनी असेही म्हटले आहे की अपीलकर्त्याच्या अधिकाराचे रक्षण केले गेले आहे, कारण त्याला खटला दाखल करण्याचा अधिकार आहे, जिथे संबंधित पक्षांच्या विरोधात थकबाकी असल्यास ती काढून टाकली जाऊ शकते.

<u>निर्णय:</u>

6 या प्रकरणाचा विचार केल्यावर, आम्हाला अपीलकर्त्याने मांडलेल्या सबमिशनमध्ये योग्यता आढळली. उच्च न्यायालयाने या विषयावर ज्या प्रकारे संपर्क साधला तो चुकीचा असल्याचे दिसते कारण कायद्याचा शुद्ध प्रश्न उपस्थित केला गेला होता, म्हणजेच मलबा साफ करण्याची जबाबदारी कोणावर टाकली जाणार होती. आक्षेपार्ह आदेशात या मूलभूत समस्येचा विचार केला गेला नाही. जेव्हा पूर्णपणे कायदेशीर मुद्द्यावर, अपीलकर्त्याने कायदेशीर आक्षेप घेतला आणि प्रतिवादी क्रमांक १ ने मागणी केलेली रक्कम उच्च न्यायालयात जमा केली, तेव्हा

आमच्या विचारानुसार उच्च न्यायालयाने कायद्याच्या प्रश्नाचे उत्तर देणे आवश्यक होते. या विश्लेषणात, वादग्रस्त तथ्यात्मक प्रश्नांचा समावेश असलेल्या कोणत्याही व्यायामाची आवश्यकता नव्हती. शिवाय, वेळेचा प्रवाह हा प्रणालीगत विलंबाचा परिणाम आहे, *अपीलकर्त्याच्या कोणत्याही* लॅचमुळे नाही.

7 (अ) केवळ वेळ निघून जाणे हे प्रकरण बंद करण्याचे कारण नाही, आणि (ब) अनुच्छेद २२६ अंतर्गत याचिकेवर निर्णय देणे जेव्हा त्यात खरोखर वादग्रस्त तथ्यात्मक सेटिंगचा समावेश नसतो, तेव्हा या न्यायालयाच्या निर्णयांचे समर्थन मिळते, खाली काढले आहे:

बी एस हरी कमांडंट विरुद्ध भारत संघ, (२०२३) १३ एससीसी ७७९:

'५१. *घटनेचे कलम २२६ हे अन्यायावर उपाय करण्यासाठी एक मदत आहे आणि अशा अधिकाराच्या वापरावर कोणतीही मर्यादा केवळ स्वयं-लादली गेली आहे. ए.व्ही. वेंकटेश्वरन विरुद्ध रामचंद शोभराज वाधवानी* [*ए.व्ही. वेंकटेश्वरन वि. रामचंद शोभराज वाधवानी, १९६१ एससीसी ऑनलाइन एससी १६:* (१९६२) १ *एससीआर ७५३ : एआयआर १९६१ एससी १५०६*] *आणि यू.पी. स्टेट शुगर कॉर्प. लि. वि. कमल स्वरूप टंडन* [*यू.पी. स्टेट शुगर कॉर्पोरेशन. लि. वि. कमल स्वरूप टंडन,* (२००८) २ *एससीसी ४१ :* (२००८) १ *एससीसी* (एल अँड एस) ३५२]. *उच्च न्यायालये, घटनात्मक योजनेअंतर्गत, नागरिकांच्या हक्कांचे रक्षण करण्यासाठी विशेषाधिकार रिट जारी करण्याची क्षमता प्रदान करतात. नेमक्या याच कारणास्तव, या न्यायालयाने कधीही अशी कोणतीही कठोर तत्त्वे मांडली नाहीत जी "पाळणे, केबिन आणि बंदिस्त" असे म्हटले जाऊ शकते* [*ई.पी. रॉयप्पा विरुद्ध टी.एन. राज्य* [*ई.पी. रॉयप्पा विरुद्ध टी.एन.,* (१९७४) ४ *एससीसी ३ :* १९७४ *एससीसी* (एल अँड एस) १६५] *मध्ये माननीय भगवती, न्या.* (*तेव्हा ते होते*) *यांनी वापरलेली संज्ञा उधार घेण्यासाठी*], *घटनेच्या कलम २२६ किंवा २२७ अंतर्गत प्रदान केलेले असाधारण अधिकार. नवाब*

सर्वोच्च न्यायालयाचा अहवाल

शकाफत अली खान [नवाब शकफत अली खान विरुद्ध नवाब इमदाद जाह बहादुर, (२००९) ५ एससीसी १६२ *:* (२००९) २ एससीसी (सिविल) ४२१] *यांच्या निरोपावर निर्णय घेण्यात आला, उच्च न्यायालयाने या प्रकरणाची बारीकसाणेने तपासणी करणे योग्य होते, विशेषत: जेव्हा त्यात तथ्यात्मक खाणीचा समावेश नव्हता.'*

(जोर दिला आहे)

केंद्रशासित प्रदेश लडाख विरुद्ध जम्मू आणि काश्मीर राष्ट्रीय परिषद, २०२३ एससीसी ऑनलाइन एससी ११४०:

'३२. *न्यायालय स्पष्टपणे यावर जोर देईल की कोणत्याही फिर्यादीच्या मनात अगदी तिसळशीही शंका किंवा धारणा असू नये (त्याऐवजी, एक गैरसमज) की केवळ प्रणालीगत विलंब किंवा न्यायालयांनी प्रकरण न हाती घेतल्यामुळे कारण पराभूत होईल आणि संबंधित पक्षाला न्याय मिळवून देण्यासाठी न्यायालय असहाय्य होईल.*'

(जोर दिला आहे)

8 वरील परिस्थितीत, आम्ही आक्षेपार्ह आदेश टिकवून ठेवण्यास अक्षम आहोत. त्यानुसार ते बाजूला ठेवले जाते. डब्ल्यूपी क्रमांक २१२७ /१९९६ पुनरुज्जीवित केले आहे. रिट याचिकेत उपस्थित केल्याप्रमाणे गुणवत्तेवर सर्व मुद्द्यांचा विचार करण्यासाठी हे प्रकरण उच्च न्यायालयात पाठविण्यात आले आहे. अपीलकर्त्याने जमा केलेले पैसे प्रतिवादी क्रमांक १ ने आधीच काढून घेतले आहेत असे म्हटले आहे, जर अपीलकर्ता अखेरीस रिट याचिकेत यशस्वी झाला तर अपीलकर्त्याला या स्कोअरवर योग्य भरपाई दिली जाईल.

9 रिट याचिका १९९६ ची आहे हे लक्षात घेता, आम्ही उच्च न्यायालयाला विनंती करतो की या प्रकरणाला प्राधान्य द्यावे आणि शक्य तितक्या लवकर निकाली काढावे. आमची विनंती *तिरुपती बालाजी डेव्हलपर्स (पी) लिमिटेड विरुद्ध बिहार राज्य*, (२००४) ५ एससीसी १ च्या

अनुषंगाने लावली जावी. पक्षकारांना कायदा आणि वस्तुस्थितीचे कोणतेही प्रश्न उपस्थित करण्यापासून रोखले जात नाही.

10 वर नमूद केलेल्या अटींमध्ये अपील मंजूर आहे.

11 आय.ए. डायरी क्रमांक ४००४६/२०२४ (अभिव्यक्ती मागणे) या निरीक्षणासह निकाली काढले जाते की अर्जदार / प्रस्तावित प्रतिवादीला उच्च न्यायालयासमोर अशी प्रार्थना करण्याची परवानगी असेल, जी कायद्यानुसार विचार करू शकते. उर्वरित आय.ए. त्वरित बंद आहेत, अपील स्वतःच मंजूर केले जात आहे.

खटल्याचा निकाल: अपीलला परवानगी आहे.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वार हा पक्षकारास त्याच्या / तिच्या मातृभाषेत त्याचा अर्थ समजून घेण्यापूरता मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही करणाकरीता कराता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन विश्वासनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पआदन आणि अमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.
